

दलीय घोषणा प

भोला खत्रिवडा

प्राकृतिक स्रोतको सन्दर्भमा सरकार र निजी क्षेत्रले प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न सबैनै। प्राकृतिक स्रोत भनेको त्यसवरिपरि बसेको जीविकाको साधन पनि हो त्यसमा दैनिकी जोडिएको हुन्छ। सरकारले दैनिक रूपमा त्यसका स्रोतहरुको व्यवस्थापन गरी नागरिक वा समुदायलाई सेवा दिन सबैनै। राज्यले १० बजे देखि ५ बजेसम्म कार्यालयमा बसेर सेवा दिने काम त सकेको छैन। यस्ता २४ घण्टे सेवा प्रदान गर्ने काम सरकारी जागिरेबाट सम्भव छैन र हुन्नै पनि। सरकार आफैले आफ्ना संरचनामार्फत गर्ने प्रयास गरेको सफल नभएर मात्र समुदायलाई विश्वास गर्ने बायाता आइपरिको हो। अर्को पक्ष भनेको यस्ता व्यवस्थापन र सेवामूलक कार्यका लागि राज्यसँग लगानी गर्ने स्रोत तथा जनशक्ति भएन त्यसैगरी अन्तर्राष्ट्रिय तथा निजी प्रतिस्पर्धामा टिक्कन पनि सकेन। अफ पनि राज्य समुदायभन्दा निजी क्षेत्रफल नै लालायित छ। तर निजी क्षेत्र अत्यन्त नाकामुखी मात्र भयो। समुदायमा पुग्ने सेवा प्रवाह गर्नेतर त्यति धेरै ध्यान दिएन। शहरी इलाकामा निजी क्षेत्रले राम्रै गर्न सक्ना, उसलाई नाका पनि होला तर हाप्रा प्राकृतिक स्रोत शहरमा थेरै छन्।

अर्को पक्ष भनेको शहरी क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक स्रोत समुदाय वा नागरिकको दैनिकीसँग त्यति धेरै जोडिएको छैन। उदाहरणका लागि काठमाडौंवासीले बागमतीको पानी खादैनौं, काठमाडौंका भान्सामा दाउरा हुन्नै छेउमा जंगल भइहाले पनि सौन्दर्यका लागि मात्र हो। शहरी इलाकामा विकल्प धेरै छ तर ग्रामीण क्षेत्रमा त्यस्ता खाले विकल्पहरु हुन्नन्। त्यसकारण निजी क्षेत्रसँग कुशलता भए तापनि प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन गरी त्यहीका ग्रामीण समुदायलाई सेवा दिएर उसलाई पोप नै आउदैन। त्यसकारण उसको अहिलेसम्म चासो पनि त्यति धेरै देखाएको छैन र चासो लिए पनि दिनहुन्नै। ग्रामीण क्षेत्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको दोहन गरी बाहिरी क्षेत्रमा बेच्ने अवस्था भएमा निजी क्षेत्र लालायित हुन्छ। यस्तो गर्न भनेको सामजिक न्यायको दृष्टिकोणले सरासर अन्याय हो। कुनै पनि प्राकृतिक स्रोतका असली मालिक त्यहीविरिपरिका समुदाय हुन्। उनीहरूले त्यो प्राकृतिक स्रोत भएका कारणले नराप्ता कुरा पनि सहेर बस्नु परेको छ। उदाहरणका लागि बन छ भने त्यहाँका बाघ वा चितुवाले जनधनको क्षति सहनुपरेको होला। नजिकै खोला छ भने बाढी पनि भोग्न रपरेको होला।

हाप्रा प्राकृतिक स्रोतमा आधारित पद्धतिहरूमा सधै नाकामूलक हुन्नन् र हनु पनि हुन्नै। तर यसले सेवा प्रदान गरिरहनुपर्दछ। त्यसैले सामुदायिक व्यवस्थापन पद्धति सबैभन्दा कौशलतापूर्वक सफल भइरहेको छ। यो सफलतालाई स्वैधानिक रूपमा ग्रामीणी गर्नुपर्ने माग उठिरहेको छ। प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहमा अहोरात्र खिटिरहेका सामुदायिक संस्थाहरुले यसका बारेमा चर्चा परिचर्चा गरिरहेका छन्। उनीहरू भनिरहेका छन् कि सामुदायिक संस्थाहरुको भूमिका खराब भयो भन्नुपर्यो र उत्तम विकल्प दिनुपर्यो अन्यथा सामुदायिक संस्थाहरुलाई विश्वास गर्नु भनेको नागरिकहरुको सामूहिकतामा एकमुष्ट सम्मान गर्नु हो।

विगतको संविधानसभा भएको बेलामा पनि सामुदायिक सम्पत्तिमाथि समुदायको हक हुनुपर्यो भन्नै कुरामा जोडदार

त्रमा सामुदायिक सम्पत्ति

विगतको संविधानसभा भएको बेलामा पनि सामुदायिक सम्पत्तिमाथि समुदायको हक हुनुपर्यो भन्नै कुरामा जोडदार माग उठेको थियो। संविधानसभा बाहिर चर्चा पायो तर भित्र बहस हुन सकेन। यसको कारण संविधानसभाको निर्वाचनपूर्व

बहस तथा मन्थन हुन पाएन।

माग उठेको थियो। संविधानसभा बाहिर चर्चा पायो तर भित्र बहस हुन सकेन। यसको कारण संविधानसभाको निर्वाचनपूर्व यस विषयमा धेरै बहस तथा मन्थन हुन पाएन।

अहिले पनि संविधानसभाको निर्वाचनको प्रक्रिया थालनी भइरहेको छ। विगतका पाठ सिक्कै अहिले बेलैदेखि आन्तरिक तारारी गर्दै दलहरूसँग यसबारेमा अन्तर्किया तथा संबाद गर्न थालेका छन्। राजनीतिक दलहरूलाई सामूहिक रूपमा आग्रह गरिरहेका छन् अबको निर्वाचन केन्द्रित घोषणा पत्र तयार गर्दै यो विषयले स्थान पाओस् भनिरहेका छन्। दलहरूको घोषणा पत्रमा नै भावी संविधानसभा सामुदायिक सम्पत्तिमाथि समुदायिक हकसम्बन्धी व्यवस्था राखिनेछ भन्ने वाक्यांश लेखियोस् भनिरहेका छन्। सबै दलले सार्वभौम जनतामा निहीत छ भन्ने गर्दछन् भन्ने नागरिकहरुले भनेको कुरा समावेश गर्नका लागि कुनै असजिलो नहुनु पर्ने हो।

यो सबाललाई संबादमा त्याई नागरिक तथा समुदायको हकसमितिको भावी संविधान निर्माणका लागि दलका घोषणा पत्र केन्द्रित बहसका लागि बन सहजकर्ता सञ्जालसमेतले आयोजना गरेको

एक कार्यक्रमको आयोजना गरी सामुदायिक सम्पत्तिको हकका विषयमा महत्त्वपूर्ण गरियो। त्यस च च

कार्यक्रममा नेपालका मुख्य दलहरूको प्राकृतिक स्रोत हेन अधिकारिक नेताहरुको उपस्थिति रहेको थियो। समुदायका कुरा सुनिसकेपछि नेकपा एमालेका नेता प्रदीप नेपालले केन्द्र सरकार कमजोर भए पनि स्थानीय सरकार र समुदायलाई भन्ने अत्यन्त मजबुत बनाउनपर्न बताए। प्राकृतिक स्रोतमा स्थानीयको अधिकार स्थापित गर्न एमालेले आफ्नो निर्वाचन घोषणापत्रमै सो विषय समेट्ने नेपालले प्रतिबद्धता जनाउन भयो।

एनेकपा माओवादीका नेता खिमलाल देवकोटाले प्राकृतिक स्रोत साधनहरूमाथि स्थानीयको स्वामित्व, कृषिमा आधुनिकीकरण तथा वैज्ञानिक भूमिसुधारजस्ता विषय आफ्नो पाठीले प्रमुखताका साथ उठाउने बताउनभयो। जल, जंगल, जमिन, जडिबुटी र जनशक्तिकिना समृद्ध नेपाल सम्भव नरहेको चर्चा गर्दै देवकोटाले प्राकृतिक स्रोत सार्वभौम जनताको मौलिक अधिकारभित्र पार्न पहल गर्न अठोट देखाउनभयो। त्यसैगरी नेपाली कांग्रेसका नेता डा. प्रकाशरण महत्त्वे प्राकृतिक स्रोतमाथि स्थानीयको अधिकार

स्थापित हुँदा सामुदायिक बनलगायतको अवस्था सुदूर बन्दे गएको भन्दै भावी संविधानमा सो विषय हककै विषयमा लिपिबद्ध गरिने उल्लेख गर्नुभयो। उहाँले अफ थप कानुन बनाउने बेलामा पनि खबरदारी जरूरी रहेको चर्चा गर्दै उनले समुदायलाई अधिकार दिने कुरा कांग्रेसलाई पूर्णरूपमा स्वीकार्य रहेको जानकारी गराउनुभयो। सबैको सामूहिक अपेक्षा र अठोट एक साथ आएको छ।

यसपटक संविधान लेख्ने र यस्तो लेखिदै हुन्न्यो भनेर चाहाने दुवैको कुरा मिलेको छ। नागरिक तथा समुदायका प्रतिनिधिहरू भनिरहेका छन् कि भावी संविधानमा सामुदायिक सम्पत्तिमाथि समुदायको हकसम्बन्धी व्यवस्था राख्नका लागि दलीय प्रतिबद्धताको रूपमा निर्वाचन घोषणा पत्रमा लेखियोस् अनि दलका प्रतिनिधिहरू पनि हामी लेख्नु भनिरहेका छन्। हामीलाई विश्वास लाग्न थालेको छ, भावी संविधानमा पक्कै पनि यो व्यवस्था रहेला। बुद्ध, सगरमाथा अनि सामुदायिक बनको देश भनेर चिनिने नेपालका विशेषतामा एक थपी सामुदायिक सम्पत्तिको हक संवैधानिक व्यवस्था भएको देश भनेर चिनिन सफल होस्। सबैलाई शुभकामना।

bholakhatiwada@yahoo.com

